Petrovo prvenství

Stanislav Přibyl

1. Novozákonní svědectví

V celém novozákonním písemnictví lze nalézt pouze jedinou pasáž, na jejímž základě by bylo možno usuzovat, že před samotným Šimonem Petrem měla na úsvitu křesťanství přednost ještě jiná postava rané církve. Jedná se o popis události druhé Pavlovy návštěvy Jeruzaléma v autobiografické části listu Pavlova listu Galaťanům: „Když poznali milost, která mi byla dána – Jakub a Petr (Kéfas) a Jan, kteří byli uznáváni za sloupy církve – podali mně a Barnabášovi pravici na stvrzení naší dohody, že my půjdeme mezi pohany a oni mezi židy.“[1] Prvním ze sloupů (*styloi*) církve je zde tedy před Petrem uveden Jakub. Nejedná se nejspíše ani o jednoho ze dvou Jakubů, nacházejících se v seznamech Ježíšových dvanácti nejbližších učedníků, dvanácti „apoštolů“, nýbrž o Jakuba „bratra Páně“, nejvýznamnějšího představitele prvotního židokřesťanství. Okruh jeruzalémských věřících pocházejících ze židovství, ve kterém tento Jakub požíval své výsostné autority, byl zřejmě svébytnou skupinou v rámci tehdejšího křesťanstva, silně vázanou na instituce a tradice Staré smlouvy. Jakubův význam v jeruzalémské obci pak ještě získal na exkluzivitě za situace, kdy ostatní apoštolové v čele s Petrem Jeruzalém postupně opouštěli a vypravili se misijně působit po celém tehdejším známém světě.[2] Snad právě proto uvádí Pavel na prvním místě v trojčlenném seznamu „sloupů církve“ v listu Galaťanům právě Jakuba.

---

1 Ga 2,9. Biblické citace jsou uváděny podle Českého ekumenického překladu.

2 „Na základě všeho, co lze rekonstruovat, měl Jakub snad již od počátku, ale jistě po odchodu Petra z Jeruzaléma uznávanou funkci mezi tamními židokřesťany. […] Jeho historická úloha závisí na tom, do jaké míry měl kruh Dvanácti (a Petr na jeho vrcholu) opravdu směrodatný vliv na utváření určité organizace. Pravděpodobně je třeba považovat Petrovy a Jakubovy následovníky za dva

Když ovšem Pavel přišel do Jeruzaléma poprvé, považoval podle téhož listu za nutné seznámit se především s Petrem, u něhož zůstal dva týdny. Byl to tedy Petr a nikoli Jakub, kdo pro jinak zcela samostatného a sebevědomého Pavla znamenal prvního a nejvýznamnějšího žijícího svědka Ježíšovy osoby i počáteční praxe církve. Také Pavlův střet s Petrem v Antiochii, líčený dále v listu Galaťanům, není z Pavlovy strany projevem vlastní osobivé troufalosti, nýbrž naopak výrazem vědomí výjimečné Petrovy autority.[3]

Novozákonní svědectví o přednostním Petrově postavení jsou mnohočetná a tvoří rozvrstvenou a vzájemně harmonickou síť sepsaných tradic, slévajících se do přesvědčivého celku. Nejčastěji uváděné svědectví z úst pozemského Ježíše je zaznamenáno v Matoušově verzi: „A já ti pravím, že ty jsi Petr; a na té skále zbuduji svou církev (*tén ekklésian*) a brány pekel ji nepřemohou. Dám ti klíče království nebeského, a co odmítneš (svážeš) na zemi, bude odmítnuto (svázáno) v nebi, a co přijmeš (rozvážeš) na zemi, bude přijato (rozvázáno) v nebi.“[4] Je to Ježíšova odpověď na Petrovo vyznání, pro jehož pravost a pravdivost náleží Petrovi moc svazovat a rozvazovat.[5] V této odpovědi lze spatřovat narážku na Hospodinův výrok o majordomovi královského paláce Eljakímovi: „Na jeho rameno vložím klíč domu Davidova; když otevře, nikdo nezavře, a když zavře, nikdo neotevře.“[6] Moc „svazování a rozvazování“ posléze Ježíš svěřuje také ostatním učedníkům, a to jak podle Matoušova evangelia, tak po svém zmrtvýchvstání i podle evangelia

samostatné okruhy.“ BERGER, Klaus, *Theologiegeschichte des Urchristentums*, Tübingen–Basel, 1995, s. 179.

3 Ga 2,11–14. „Proč apoštol Pavel neřekl tato otevřená slova bratřím z Jeruzaléma, kteří se pro svou otrockou oddanost Zákonu stali podnětem k nesprávnému jednání apoštola Petra? Je to proto, že oni nebyli apoštoly na úrovni Petra, jejich názory nemohly mít autoritativní vliv na křesťany z pohanství. Petrův příklad byl něčím jiným, mohl se stát nepsaným zákonem mezi věřícími se všemi jeho negativními důsledky.“ PRUŽINSKÝ, Štefan, *Listy svätého apoštola Pavla – IV. List Galaťanom*, Košice, 1993, s. 44–45.

4 Mt 16,18–19.

5 „Petr je především tím, kdo jako první vyznává Ježíše jako Mesiáše a Syna Božího, a proto se také stává vzorem vyznavačského učedníka. Tím je též uschopněn předávat Ježíšovo učení jako definitivní výklad Boží vůle, a tak otevírá druhým přístup k Božímu království, je tedy prototypem křesťanského učitele. Obojí nelze od sebe oddělovat.“ ROLOFF, Jürgen, *Die Kirche im Neuen Testament*, Göttingen, 1993, s. 163.

6 Iz 22,22.

Janova,[7] a to v obou případech z vlastního podnětu, nikoli jako odpověď na předchozí rozhovor, jak tomu je pouze v případě Petrově.

Harmonii petrovských tradic, které znají všichni čtyři evangelisté, odpovídá již příslib změny učedníkova jména, uvedený hned zkraje čtvrtého evangelia: „Ty jsi Šimon, syn Janův; budeš se jmenovat Kéfas (což se překládá: Petr).“[8] Zároveň je podle Lukáše také tím, jemuž se zmrtvýchvstalý Pán ukázal jako prvnímu: „Pán byl opravdu vzkříšen a zjevil se Šimonovi.“ V případě tohoto svědectví se prakticky jedná o prvokřesťanskou vyznavačskou formuli, opřenou ovšem o pevný historický základ.[9] Také Pavel potvrzuje v prvním listu Korintským, že se Kristus ukázal nejprve samotnému Petrovi a teprve potom všem Dvanácti.[10] Při návštěvě Petra v Jeruzalémě se na tuto událost Pavel jistě vyptával.

Již během Ježíšova veřejného působení je to vždy Petr, kterého Mistr zvláště oslovuje, aby zjistil mínění ostatních učedníků: „‚I vy chcete odejít?‘ Šimon Petr mu odpověděl: ‚Pane, ke komu bychom šli? Ty máš slova věčného života‘.“[11] Všechna čtyři kanonická evangelia ovšem také v Ježíšově pašijním příběhu nezamlčují Petrovo zapření.[12] Podle Janova evangelia je pak trojí dotaz, jímž se Vzkříšený ujišťuje o Petrově lásce, zjevnou narážkou na Petrovo trojnásobné zapření. Zvláštní Petrovo postavení mezi ostatními učedníky vyjadřuje také Ježíšův výrok, obsažený pouze v Lukášově evangeliu: „Šimone, Šimone, hle satan si vyžádal, aby vás směl tříbit jako pšenici. Já jsem však za tebe prosil, aby tvá víra neselhala; a ty, až se obrátíš, buď posilou svým bratřím.“[13]

---

7 Mt 18,18; J 20,22–23.

8 J 1,42b.

9 Lk 24,34. „Výslovným jmenováním Šimona jako svědka je poukázáno na spolehlivost a hodnověrnost velikonočního poselství. […] Zjevení Vzkříšeného, kterého se mu dostalo, není blíže vyprávěno, nýbrž pouze oznámeno. Je třeba se domnívat, že nastalo po Petrově návštěvě prázdného hrobu (L 24,12), a to zřejmě v Jeruzalémě.“ MAREČEK, Petr, *Evangelium podle Lukáše*, Praha, 2018, s. 651.

10 Srov. 1Kor 15,5.

11 J 6,67b–68.

12 „Ne všichni evangelisté zpravují o udělení ‚prvenství‘, ale nikdo z nich neopomíjí připomenout Petrovo jednání ve chvílích utrpení. Pastorační a výchovná funkce této události má širší dosah, než kterýkoli z textů, jež oslavují apoštolovu osobnost či jeho víru. Jistě se stal jedním z nejčastěji předčítaných a komentovaných úryvků při kajících obřadech.“ SPINETOLI, Ortensio da, *Luca*, Il Vangelo dei poveri, Assisi, 1994, s. 680.

13 L 22,31.

Neméně průkazná ohledně klíčové Petrovy role v prvotní církvi jsou četná svědectví Lukášových Skutků apoštolů. Je to osobně Petr, kdo po Kristově odchodu vystupuje s formulací požadavku nutného doplnění kruhu Ježíšových dvanácti apoštolů vyhledáním náhrady za Jidáše. Na Petrův podnět se tak uskutečňuje proces výběru, ústící do vylosování Matěje. V návaznosti na letniční událost vystupuje Petr ihned s prvním ze svých kázání, zaznamenaných v Lukášových Skutcích.[14] Nelze opomenout také projevy Petrovy divotvorné, taumaturgické moci, počínající uzdravením chromého. K uzdravením mělo postačit, aby na některého nemocného „padl aspoň Petrův stín, až půjde kolem".[15]

Dále bylo Petrovi dáno též profétické vytržení, v němž se mu dostalo zjevení, týkající se jednoho ze zásadních problémů prvotní církve, totiž osvobození od předpisů o pokrmech. Jeho vyřešení usnadnilo a umocnilo působnost křesťanské misie mezi pohany. Petr se stal udělovatelem křtu prvnímu pohanovi – setníku Kornéliovi.[16] Objev převratné skutečnosti, že i pohané se stávají nositeli zaslíbení daných Izraeli, je odrazem mocného působení Ducha v církvi. To vše také utvářelo profil Petrovy osobnosti. Na rozdíl od dřívější ustrašenosti a zbrklosti, líčené s bezelstnou upřímností v evangeliích, vyniká ve Skutcích naopak Petrova rozhodnost a statečnost.

2. Petr a římská církev

Petr se také představuje jako autor dvou novozákonních epištol. První z nich v závěru obsahuje pozdrav „spoluvyvolené (církve), která je v Babylónu",[17] což je symbolické přeznačení Říma, hlavního města Impéria a tím i centra státu, z jehož iniciativy byli křesťané trestně postihováni.[18] Petrovo působení a mučednická smrt v Římě se stane společně s obdobným Pavlovým osudem v témže městě základem

[14] Sk 2,14–36. „Lze soudit, že Lukáš v Petrově letničním kázání podává podstatné rysy nejstarší christologie. Následné Petrovy řeči ještě doplňují takto načrtnuté líčení apoštolského zvěstování Krista." PESCH, Rudolf, *Die Apostelgeschichte*, Neukirchen-Vluyn, 2012, s. 128.

[15] Srov. Sk 3; Sk 5,15.

[16] Sk 10,9–16; 11,4–10.

[17] Srov. 1Pt 5,13.

[18] „Označením *Babylón* autor vyvolává negativní vzpomínky na skutečný Babylón a jeho roli v útlaku a rozptýlení židovského národa, často reflektovanému izraelskými proroky. […] Náš autor má nepochybně na mysli Řím, podobně jako autor knihy Zjevení; již ve starověku o tom byl přesvědčen přinejmenším Eusebios." DUS, Jan A., *První list Petrův*, Praha, 2017, s. 275.

mimořádné úcty, jíž se dostává nejen Petrovi s Pavlem, nýbrž též celé římské církvi. Petrovo prvenství, soustředěné podle novozákonních svědectví na samotnou Petrovu osobu, tak zpočátku nabývá podoby v respektu vůči církvi v Římě.

Nejvýstižněji toto vážené postavení římské církve vyjadřuje na počátku druhého křesťanského století preskript listu mučedníka Ignáce z Antiochie: „Ignatios, jinak Theoforos, církvi, která došla slitování ve velikosti Otce nejvyššího a Ježíše Krista, jeho jediného syna. Církvi milované a osvícené z vůle toho, který chce všemu, co jest, podle lásky Ježíše Krista, Boha našeho; církvi, která stojí v čele ve středu římské krajiny, církvi hodné Boha i cti, chvály, velebení a úspěchu, posvěcené a představené láskou (*prokathémené tés agapés*) v zákonu Kristově a ve jménu Otce.“[19]

Podle Ignáce tak náleží římské církvi dvojí předsednictví: geografické, totiž „v římské krajině“, a předsednictví „lásky“. Údaj o římské krajině jistě nelze vykládat extenzivně, že by snad teritoriem římské církve byla celá dnešní Itálie[20] nebo snad i celé římské impérium. Vášnivá touha po mučednictví přivedla syrského biskupa Ignáce skutečně až do Říma a křesťany tamní církevní obce se Ignác pokouší svým listem odradit od pokusů jej „zachránit“ před odsouzením k smrti a znemožnit mu tak „stát se potravou šelem“. Nápadné ovšem je, že zatímco všech šest ostatních dochovaných autentických listů, jež Ignác napsal, zdůrazňuje úlohu biskupské služby, v jediném listu Římanům se římský ani žádný jiný biskup nezmiňuje a chybí zde též výzvy k poslušnosti vůči nositelům biskupské autority, což jinak představuje významné Ignácovo téma.

Ještě ze sklonku prvního století pak pochází *list Klementa Římského, adresovaný korintským křesťanům*, ve kterém autor řeší jménem římské církevní obce napjatou situaci církve v Korintu. Autor listu se nepředstavuje jménem, avšak jeho autorství připisují spisovatelé poapoštolské doby jednomyslně právě Klementovi. Pokud by římská církev tehdy neměla mít jediného zodpovědného biskupa a měla-li být řízena větším počtem presbyterů, pak ovšem nelze opominout, že list prozrazuje pisatelovu nezpochybnitelnou autoritu, která zjevně překračuje

[19] In: VARCL, Ladislav, DRÁPAL, Dan, SOKOL, Jan (přel.), *Spisy apoštolských otců*, Praha, 2004, s. 129.

[20] „Poukazovalo se na skutečnost, že Ignác používá výrazy ‚církev ze Sýrie v Antiochii‘ a ‚církev v Sýrii‘, přičemž syrská církev je větší než církev v Antiochii. V té době však skutečně neexistovala žádná ‚církev v Itálii‘, ať už na Apeninském poloostrově, nebo v provinciích, přimykajících se k městu Římu.“ KLAUSNITZER, Wolfgang, *Der Primat des Bischofs von Rom. Entwicklung – Dogma – Ökumenische Zukunft*, Freiburg im Breisgau, 2004, s. 159.

postavení prvého mezi sobě rovnými (*primus inter pares*).[21] Klementova omluva za liknavost reakce na převrat v korintské církvi, způsobenou pronásledováním v Římě, prozrazuje navíc Klementovo vědomí zvláštní odpovědnosti vůči této geograficky od Říma velmi vzdálené církvi.[22]

Významnou roli pro utváření tohoto sebevědomí římské církve hraje bezesporu zakladatelské římské působení a mučednická smrt apoštolů Petra a Pavla. Klement jako první z autorů starokřesťanské literatury zmiňuje právě tyto dva apoštoly jako společnou dvojici: „Zaměřme své zraky na statečné apoštoly: na Petra, který pro nespravedlivou žárlivost podstoupil ne jedno nebo dvě, ale více trápení, a vydav tak svědectví (*martyrésas*), odešel na místo slávy, jež mu přísluší. Pavel, štvaný žárlivostí a řevnivostí, ukázal, jaká je odměna za vítězství vytrvalosti; sedmkrát byl uvržen do okovů, byl vypuzen do vyhnanství, kamenován a stal se hlasatelem na východě i na západě a tak došel vzácné slávy pro svou víru; vyučil celý svět spravedlnosti, došel až na hranice západu, vydal svědectví před vladaři a pak se vzdálil ze světa a odebral se do svatých míst jako největší vzor vytrvalosti.“[23]

Klement ovšem neodvozuje svou osobní autoritu ani kolektivní autoritu římské církve od Ježíšových výroků adresovaných Petrovi, spjatých s předáním pravomocí „svazovat a rozvazovat“ nebo „utvrzovat ve víře“. Aplikace těchto Ježíšových výroků na osobní autoritu biskupa římské církve je až plodem následné ekleziologické reflexe. Přesto však Klementův list představuje již v té podobě, jak je zde římská autorita koncipována, velmi rané svědectví o mimořádném postavení Říma s jeho výjimečným postavením v celosvětové církvi.[24] O tom svědčí ostatně i vyslání

---

[21] „Není tak vyloučeno, že Klement byl *de facto* nejpřednějším, a proto i vedoucím biskupem mezi svými římskými biskupskými spolubratry, je to dokonce velmi pravděpodobné. List totiž vykazuje takový vhled, rozhled a sílu, že si lze těžko představit, že by římská církev měla tehdy tolik moudrých a energických hlav i křesťanských charakterů, a že by snad Klement musel zastupování církve s někým sdílet.“ HARNACK, Adolf von, *Einführung in die alte Kirchengeschichte. Das Schreiben der römischen Kirche an die korinthische aus der Zeit Domitians (I. Klemensbrief)*, Leipzig, 1929, s. 50.

[22] „Jistěže se na žádném místě výslovně nepostuluje primaciální postavení Říma; nenachází se ovšem také žádná pasáž, která by mu odporovala.“ FISCHER, Joseph A., *Die Apostolischen Väter*, Darmstadt, 1958, s. 12.

[23] 1Klem 5,3–7. Klementův list citován podle VARCL, Ladislav, DRÁPAL, Dan, SOKOL, Jan (přel.), *Spisy apoštolských otců*, s. 65–93.

[24] „Pokud se vezmou v úvahu mezicírkevní vztahy, označené v nadpisu listu, ve spojení se skutečností, která se v něm líčí, totiž Klementův zásah jménem římské církve do vnitřního a disciplinárního života církve v Korintu, je zřejmé, že podle tohoto dokumentu z konce prvního století již uzrávala idea episkopátu i úlohy římské církve vůči ostatním církvím.“ MACCARRONE, Michele,

delegátů římské obce do Korintu, od nichž Klement očekává potěšující zprávy o nápravě: „Ty pak, které jsme vyslali, Claudia Efeba a Valeria Bitona i s Fortunatem, odešlete vbrzku s pokojem a radostí zpět k nám, aby nám co nejdříve přinesli zprávu o žádoucím a vytouženém pokoji a shodě, tak abychom se co možná brzy i my mohli radovati z pořádku u vás.“[25]

Předpokladem kontinuity výsadního postavení římské církve i legitimní kontinuity všech ostatních místních církví je rovněž trvání úřadů v jejich „generační“ časové posloupnosti. Právě Klementův list je také nejranějším dokladem reflexe pověřování nástupců apoštolů církevními úřady: „Apoštolům byla pro nás zvěstována radostná zvěst od Pána Ježíše Krista, Ježíš Kristus byl vyslán od Boha. Kristus tedy od Boha a apoštolové od Krista: i stalo se obojí podle řádu a z vůle Boží. Když tedy přijali přikázání a zmrtvýchvstání Pána Ježíše Krista a byli naplněni jistotou a utvrzeni ve víře ve slovo Boží, vyšli v pevné jistotě Ducha svatého, aby kázali radostnou zvěst, že má přijít Boží království. A jak kázali po vsích a městech, ustanovovali prvotiny z nich, když je zkusili v Duchu, za správce (*episkopoi*) a služebníky (*diakonoi*) těch, kteří měli uvěřit.“[26]

Dokladem spojení Petra i Pavla s Římem a z této skutečnosti pak plynoucího mimořádného postavení římské církve je protignostický spis Irenea z Lyonu *Adversus haereses*, datovatelný do posledních desetiletí druhého století: „Avšak proto, že by bylo příliš rozvláčné vypočítávat posloupnosti (biskupů) všech církví, jako příklad tradice pocházející od apoštolů a víry hlásané lidem uvádím obzvlášť velikou a obzvlášť starodávnou a po celém světě známou církev v Římě, založenou a vedenou oběma proslavenými apoštoly, Petrem a Pavlem, […] neboť s touto církví musí pro její vyšší původ (*propter potentiorem principalitatem*) souhlasit každá jiná církev, to znamená věřící všude. V ní se věřícím neustále zachovává tradice, která dosahuje k apoštolům.“[27]

Apostolicità, episcopato e primato di Pietro. Ricerche e testimonianze dal II al V secolo, Roma, 1976, s. 4.

25 1Klem 65,1.

26 1Klem 42,1–4. „Klement opírá právo nositelů úřadů poprvé o myšlenku, že úřad se zpětně vztahuje k apoštolům, a proto je třeba jej respektovat. Bůh poslal Krista, Kristus apoštoly, a apoštolové ustanovili biskupy a starší. V souladu s vůlí Boží se tak ustavilo ladné a harmonické nástupnictví v rámci daného řádu, nepřerušitelná kontinuita v ustanovování úřadu a s tím spojená posloupnost.“ CAMPENHAUSEN, Hans von, *Kirchliches Amt und geistliche Vollmacht in den ersten drei Jahrhunderten*, Tübingen, 1953, s. 171.

27 *Adversus haereses* 3,3,2, in: *Patrologia Graeca* 7, s. 848–849.

Problémem při posuzování hodnoty Ireneova svědectví je absence řeckého originálu spisu, proto nastávají obtíže, jak zpětně přeložit klíčová latinská slova o výjimečném postavení římské církve. Znalost řeckého originálu by významně napomohla přesnějšímu pochopení Ireneovy výpovědi.[28] V každém případě Ireneus zdůrazňuje skutečnost, že pro rozhodující význam římské církve je určující přítomnost, působení a mučednická smrt nejen Petrova, nýbrž také Pavlova.

Úcta k oběma apoštolům zůstává dodnes zakotvena v kanonické povinnosti biskupů tzv. návštěvy *ad limina apostolorum*: „Diecézní biskup přijede v tom roce, v němž má podat zprávu, do Říma, aby uctil hroby apoštolů Petra a Pavla a dostavil se k papeži, pokud Apoštolský stolec nestanovil jinak.“[29]

Tradičně též papežské výnosy obsahovaly klauzuli pohrůžky „svoláním hněvu Boha všemohoucího a svatých apoštolů Petra a Pavla“ (*ira Dei omnipotentis ac sanctorum apostolorum Petri et Pauli*) vůči těm, kdo se odmítnou jimi řídit.

3. Vývoj papežství

V následném historickém vývoji došlo ke splývání vedoucího postavení římské církve a chápání Kristových příslibů Petrovi jako prerogativ určených biskupům Říma, Petrovým legitimním nástupcům. Lev Veliký (440–461) uvažuje o vzájemném poměru mezi osobním privilegiem svazovat a rozvazovat pro samotného Petra a následným sdílením téže moci také ostatními učedníky, jak to odpovídá podání Matoušova evangelia.

Ve prospěch Petrova zvláštního postavení mezi všemi pastýři církve Lev uvádí: „Právě proto svatému Petru (Pán) říká: ‚Tobě dám klíče od nebeského království; co svážeš na zemi, bude svázáno na nebi, co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno na nebi.‘ Plnost této moci přešla zajisté i na ostatní apoštoly a tímto ustanovením se jí dále dostalo také všem představeným církve. Ne nadarmo však se to, co je svěřováno všem, odevzdává jedinému. Právě Petrovi se to obzvláštním způsobem propůjčuje, neboť Petr je dán jako vzor všech, kdo spravují církev (*cunctis Ecclesiae*

[28] „Řecký originál je zachován pouze útržkovitě, nejčastěji v citacích pozdějších církevních spisovatelů. V celku se dochoval pouze velmi doslovný (a proto mnohdy ne snadno srozumitelný) překlad v latině, který pochází nejspíše ze 4. století.“ KLAUSNITZER, Wolfgang, *Der Primat des Bischofs von Rom…*, s. 161.

[29] CIC/1983, kán. 400 § 1.

rectoribus Petri forma praeponitur).“[30] Lev svou vlastní praxí i po věroučné stránce významně přispěl k prohloubení reflexe petrovského prvenství.[31] Sám zákonodárce dnes platného Kodexu kanonického práva (1983, dále jen CIC/1983) vytyčil programovou teologickou normu v podobě harmonizace papežské a biskupské moci ve smyslu Lvova náhledu: „Podle ustanovení Pána vytvořil Petr s ostatními apoštoly jeden sbor (*unum Collegium*) a stejně tak jsou vzájemně spojeni papež, nástupce Petrův, a biskupové, nástupci apoštolů.“[32]

Další ideový a faktický posun představuje bezesporu *Dictatus papae* (1075) Řehoře VII., manifest po tomto papeži označované gregoriánské reformy církve, jejímž cílem byla zejména emancipace církve a papežství z područí světských panovníků. Prvé dva body tohoto programového dokumentu zdůrazňují specifické postavení římské církve a její petrovský úřad do té míry, že je až vyčleňují z kontextu ostatních struktur církve: „Pouze římskou církev založil sám Pán. Pouze římský biskup se oprávněně nazývá ‚všeobecným‘ (*iure dicatur universalis*).“[33] Takováto „sakralizace“ vedla až k myšlence přímého božského původu papežského úřadu, bezprostředně sdíleného jeho osobními nositeli.

Mezi vrcholná vyjádření výlučnosti papežské supremacie patří bezesporu inaugurační projev Inocence III. (1198–1216), v němž tento pontifik výslovně uvádí, že papež je „méně než Bůh, ale více než člověk“.[34] Papežství se tak chápalo jako úřad přímo svěřený Bohem, jehož nositel je zodpovědný pouze Bohu, nikoli již primárně jako úřad římského biskupa, který právě proto, že je biskupem Říma, přijímá zároveň odpovědnost za celou univerzální církev – tedy nejen za samotnou římskou diecézi.

---

30 *Sermo 4 de Natali ipsius*, in: *Patrologia latina* 54, s. 150–151.

31 „Na Petrovi, který byl s Kristem mimořádně úzkým způsobem spojen, Kristus postavil svou církev, jeho prostřednictvím dal ostatním apoštolům misijní pověření, jemu předal pastýřský úřad a úkol, aby své bratry posiloval ve víře (srov. Mt 16,13–19; Lk 22,32; J 21,15–19). Na tomto mimořádném poslání a zplnomocnění Petra mají podíl nástupci na jeho stolci. Všem biskupům náleží stejná čest (*honor*) jako apoštolům, nikoli však tatáž pravomoc (*potestas*), nýbrž hierarchie církve spíše tvoří pyramidu s biskupem Říma na vrcholu.“ DROBNER, Hubertus R., *Lehrbuch der Patrologie*, Frankfurt am Main, 2011, s. 443.

32 CIC/1983, kán. 330.

33 In: KLAUSNITZER, Wolfgang, *Der Primat des Bischofs von Rom…*, s. 199.

34 „Některým teoretikům papežství se papež čím dál více jevil jako spojnice mezi božským a lidským. Inocenc III. jej nahlíží uprostřed Bohem a člověkem, *citra Deum sed ultra hominem, minor Deo sed maior homine.*“ KLAUSNITZER, Wolfgang, *Der Primat des Bischofs von Rom…*, s. 219.

Oproti tomu by bylo případné budoucí začlenění úřadu papeže do kontextu patriarchálního zřízení církví křesťanského Východu projevem dalekosáhlé decentralizace. Papež se sice v ročence *Annuarium pontificium* přestal od roku 2008 označovat titulem „patriarcha Západu“, avšak již dnes platné právo určené katolickým východním církvím přesto naznačuje možnosti koexistence primaciálního papežství a patriarchálního zřízení. Kodex kánonů východních církví (1990) například nepožaduje, aby papež potvrdil nebo schválil volbu jejich patriarchy, nýbrž stačí, aby si synodem nově zvolený patriarcha „vyžádal vlastnoručně podepsaným listem od římského velekněze stvrzení o církevním společenství“.[35] Jedním z nástrojů udržování církevní jednoty bývaly ve staré církvi právě takové *litterae communionis*.

4. Postavení papeže a prvokřesťanská hodnotící kritéria

Papeže nemůže soudit žádná instance v církvi ani jakákoli světská autorita. Výkon jeho služby není začleněn do systému, jenž by mohl vést k vyvození konkrétní osobní odpovědnosti v případě selhání při plnění tak náročného úkolu. Ani takto vyhraněné pojetí suverénní duchovní moci však není cizí přesvědčivému svědectví ze samotných počátků církve: „Člověk obdařený Duchem je schopen posoudit všecko, ale sám nemůže být nikým správně posouzen.“[36] Je zřejmé, že od počátku se vyhrazovala některým charismaty obdařeným osobám pozice nepodléhající proměnlivosti lidského úsudku. To je patrné také z prvokřesťanského spisu Didaché, který obzvláště vyzdvihuje skupiny charismatických proroků: „Žádného proroka mluvícího v Duchu (*en pneumati*) nebudete pokoušet ani kritizovat, neboť každý hřích bude odpuštěn, onen hřích však odpuštěn nebude.“[37]

---

[35] Srov. kán. 76 § 2 CCEO/1990. „V oblasti ekumenismu se nabízí otázka, zda by využití možnosti patriarchálního zřízení nebylo vhodnou formou, jak by po dosažení věroučné jednoty bylo možné řešit soužití křesťanů vycházejících z různých tradic, protože nebude možné, aby tu nastala nějaká uniformita – a zároveň je dnes již zřejmé, že by tato uniformita nebyla vskutku žádoucí. Jasným důsledkem by tu byla faktická koexistence více ritů na témž území, to však i současná praxe církve jednoznačně připouští. Z povahy patriarchálního zřízení však vyplývá, že nutným předpokladem použití právě tohoto nástroje je silné episkopální zřízení.“ NĚMEC, Damián, *Papež jako patriarcha křesťanského Západu*, in: Revue církevního práva č. 16–2/2000, Praha, s. 116–117.

[36] 1Kor 2,15.

[37] Did 11,7. „S prorokováním je spjato zkoumání Ducha Božího, což nelze brát na lehkou váhu vzhledem k tomu, že nejzazším důsledkem pro církevní shromáždění by bylo chybné rozhodnutí. Bylo by zhoubné, rozsoudit falešného proroka jako pravého, a obdobně scestné, rozsoudit pravého jako falešného.“ JEFFORD, Clayton N., *Prophecy and Prophetism in the Apostolic Fathers*,

V církvi nemůže panovat libovůle či zvůle. Nutnou komponentou života církve je totiž respekt vůči těm, kteří disponují autoritou Ducha. V kanonické transpozici se tato skutečnost, vztažená na procedury v církvi, vyjadřuje normativní procesní zásadou: „Papeže nemůže nikdo soudit (*Prima Sedes a nemine iudicatur*).“[38]

Petrova služba, přetrvávající v církvi skrze službu římských biskupů, má nejen disciplinární, nýbrž také doktrinální rozměr. Z polemiky prvního Janova listu jako by však vyvstávala nepotřebnost vnější garance víry ze strany církevní autority: „Ale zasvěcení (*chrisma*), které jste vy od něho přijali, zůstává ve vás, takže nepotřebujete, aby vás někdo učil; jeho zasvěcení vás učí všemu, a je pravé, není to žádná lež; jak vás vyučil, tak zůstávejte v něm.“[39] Autor listu se zde ovšem obrací vůči šiřitelům herezí, které dramaticky rozštěpily tehdejší církevní obce. Jejich nová učení nebyla v souladu s naukovým základem, který církve dosud vyznávaly. Ten je ovšem apoštolský, jak o tom svědčí také list Judův, který vyzývá své adresáty, aby „zápasili o víru, jednou provždy odevzdanou Božímu lidu.“[40]

První vatikánský koncil vyjádřil roku 1870 naukovou autenticitu petrovského úřadu silným až kontroverzním výrazem „neomylnost“ (*infallibilitas*) a v této podobě se také transponuje do základní, dnes platné kanonickoprávní normy: „Papeži přísluší při výkonu jeho učitelského úřadu neomylnost, jestliže jako nejvyšší pastýř a učitel všech křesťanů, jehož úkolem je utvrzovat své bratry ve víře, s konečnou platností jako závaznou vyhlašuje nauku v oblasti víry nebo mravů.“[41]

Nelze ještě opominout způsob výkonu jakéhokoli předního postavení v církvi, jak jej požaduje samotný Ježíš: „Kdo chce být první, buď ze všech poslední a služebník všech.“[42] Tuto podmínku lze jistě vztáhnout konkrétně na každého nositele Petrova úřadu, avšak v církvi se její pravdivost od počátku projevovala v mnoha rozmanitých souvislostech, jak o tom svědčí například třetí Janův list: „Něco jsem již o tom psal; ale Diotrefés, který si osobuje právo být mezi nimi

---

in: VERHEYDEN, Joseph, ZAMFIR, Korinna, NICKLAS, Tobias, *Prophets and Prophecy in Jewish and Early Christian Literature*, Tübingen, 2010, s. 300.

38 CIC/1983, kán. 1404.

39 1J 2,27. „Duch pravdy, daný křesťanskému společenství, jej vede – obdobně jako Utěšitel ve čtvrtém evangeliu – k poznání pravdy. Této znalosti nezůstává nic zatajeno, včetně rozpoznání škodlivé nauky.“ STRECKER, Georg, *The Johannine Letters*, Minneapolis, 1996, s. 76.

40 Srov. Ju 3b.

41 CIC/1983, kán. 749 § 1.

42 Mk 9,35b.

první (*filoproteuón*), nás neuznává. Proto až přijdu, ukážu na jeho jednání, jak nás zlomyslně pomlouvá; a na tom nemá dost – ani bratry nepřijímá, a těm, kdo je chtějí přijmout, v tom brání a vylučuje je z církve.“[43]

Představa, že se zde snad jedná o projev konfliktu putujících misionářů s představitelem episkopátu, by jistě vedla k nepředloženým závěrům, že se snad samotný biskupský úřad mohl postupně etablovat samozvanou nadvládou některých členů místních církví vůči všem ostatním věřícím. Zde však jsme spíše svědky odsudku zcela konkrétního člověka, jehož hřích spočívá v tom, že se nad všechny ostatní vyvyšuje a vyhání je ze společenství církve. Tím se jeho jednání také povážlivě blíží praxi synagogy, která v téže době vyznavače Krista také exkomunikovala. Střet je navíc líčen jako osobní a není zde nikterak zřejmé, že by se mělo jednat o obecnější systémový konflikt mezi církevními úřady a charismaty.[44]

5. Závěrem

Ve čtvrtém evangeliu přikazuje Vzkříšený Petrovi: „Pas mé beránky! […] Pas mé ovce!“[45] Novozákonní a další raně křesťanská svědectví o Petrově výjimečném a výsadním postavení v Kristově rodící se církvi jsou přesvědčivá a nezpochybnitelná. V dvoutisíciletém dějinném oblouku se postupně upevňovalo vědomí mimořádného postavení římské církve i jejího biskupa, jemuž jedinému osobně náleží vykonávat to, co Pán svěřil samotnému Petrovi. Stupňující se sebevědomí papežského stolce výstižně vyjadřuje bula *Unam sanctam* (1302) Bonifáce VIII., která označuje poslušenství papeži za nezbytnou podmínku spásy: „Posléze tedy prohlašujeme, pravíme, stanovíme a oznamujeme, že ke spasení je veškerému lidskému stvoření nutně potřebná podřízenost římskému velekněz.“[46]

Snad nejvýstižnější komplexní kanonické vyjádření tohoto jedinečného fenoménu podal první Kodex kanonického práva z roku 1917 (CIC/1917): „Římský Velekněz, nástupce svatého Petra v prvenství, má nejen čestné prvenství, nýbrž

[43] 3J 9–10.

[44] „To nemusí znamenat, že by si Diotrefés chtěl uzurpovat nový úřad, spíše zůstávají otevřené veškeré možnosti, ať již šlo o přisvojení úřadu nebo jeho zneužití nebo o snahu o panování či samovládu, o ctižádost, ješitnost nebo nadutost.“ SCHNACKENBURG, Rudolf, *Die Johannesbriefe*, Leipzig, 1963, s. 327.

[45] Srov. J 21,15–17.

[46] In: HRDINA, Ignác Antonín, *Texty ke studiu konfesního práva I. – Evropa a USA*, Praha, 2006, s. 78.

i nejvyšší a plnou pravomoc nad veškerou Církví jak ve věcech, jež se týkají víry a mravů, tak i v těch, jež se týkají kázně a řízení Církve rozšířené na celém světě.“[47]

I když se proměňují podmínky výkonu Petrova prvenství, nelze ustoupit od toho, co utváří samotnou jeho identitu. K tomu se výstižně vyjádřil již Jan Pavel II.: „Jsem přesvědčen o tom, že mám v této oblasti zvláštní zodpovědnost spočívající především v uznávání ekumenických snah většiny křesťanských společenství a v pozornosti vůči požadavku, abych nalezl způsob, jak vykonávat primát; způsob, který by nezpochybnil to, co je pro toto poslání zásadní, byl by však otevřen nové situaci.“[48]

Resumé

Článek nejprve rozebírá novozákonní svědectví o postavení apoštola Petra v prvotní církvi a na základě analýzy řady biblických textů dochází k předběžnému závěru, že Petrovo výjimečné a přednostní postavení je v Novém zákoně nezpochybnitelné. Pozoruhodným fenoménem je rovněž mimořádné postavení církve v Římě od počátku její existence, které není dáno pouze tím, že Řím byl centrem tehdejšího impéria, nýbrž bylo významně posíleno rovněž přítomností a mučednickou smrtí apoštolů Petra a Pavla. Syntézou výsadního postavení Říma a aplikací výroků Písma o Petrovi dochází postupně k rozvoji instituce papežství. Některé základní výpovědi, obsažené v programových teologických normách kanonického práva o papeži, nacházejí své opodstatnění v prvokřesťanských dokumentech i praxi církve prvních staletí.

Summary

Primacy of Peter

First, the article discusses the New Testament evidence of position of the Apostle Peter in the early Church and, on the basis of analysis of a number of biblical texts, concludes preliminarily that Peter’s exceptional and preferential position is unquestionable in the New Testament. Also, the extraordinary position of the Church in Rome since its foundation, which is not only due to the fact that Rome was the centre of the Empire at that time, but was also significantly strengthened by the presence and martyrdom of the Apostles Peter and Paul, may be considered a remarkable phenomenon. Synthesis of the privileged position of Rome and application of statements in the Scriptures about Peter gradually leads to the development of the institution of the papacy. Some basic testimonies contained in program

47 CIC/1917, kán. 218 § 1.

48 *Ut unum sint. Encyklika Jana Pavla II. o ekumenickém úsilí*, 95.

theological norms of canon law on the Pope find their foundation in the early Christian documents and the practice of the Church of the first centuries.

Zusammenfassung

Petrus' Primat

Artikel befasst sich mit der neutestamentlichen Begründung der Stellung des Apostels Petrus in der frühen Kirche und anhand der Analyse mehrerer biblischen Texte kommt zur vorläufigen Schlussfolgerung, dass Petrus' außerordentliche und vornehmste Stellung im Neuen Testament unbezweifelbar sei. Ein bemerkenswertes Phänomen stellt auch die außerordentliche Stellung der Kirche in Rom seit ihrem Ursprung dar. Diese ergab sich nicht nur aus der Tatsache, dass Rom das Zentrum des damaligen Imperiums war, sondern wurde auch durch die Anwesenheit der Apostel Petrus und Paulus und ihren Märtyrertod gestärkt. Durch die Synthese der privilegierten Lage Roms und der Anwendung der biblischen Aussagen über Petrus erfolgt allmählich die Entwicklung der Institution des Papsttums. Einige grundlegende Aussagen über den Papst, die die theologischen Programmnormen des kanonischen Rechts beinhalten, finden ihre Begründung in den frühkirchlichen Dokumenten als auch in der Praxis der Kirche der ersten Jahrhunderten.

Riassunto

Il Primato di Pietro

L'articolo comincia analizzando le testimonianze neotestamentarie sulla posizione dell'apostolo Pietro nella Chiesa primitiva dalle quali giunge alla conclusione preliminare che la posizione esclusiva di precedenza di Pietro inconfutabile nel Nuovo testamento. Un fenomeno degno di attenzione è anche la posizione particolare della Chiesa a Roma all'inizio della sua esistenza, data non solo dal fatto che Roma era la capitale dell'Impero ma piuttosto dalla presenza e dal martirio degli apostoli Pietro e Paolo. Con la sintesi della posizione d'eccelenza di Roma e dell'applicazione dei detti passi biblici su Pietro si evolse l'istituzione del Papato. Alcune testimonianze basali contenute nelle norme programatico-teologiche del diritto canonico sul Papa sono giustificate dei documenti protocristiani e dalla prassi della Chiesa di primi secoli.

Klíčová slova: Nový zákon, apoštolové, prvenství, církev, evangelium, mučednictví, autorita, církevní právo, papežství, patriarcha, neomylnost

Keywords: New Testament, apostles, primacy, Church, gospel, martyrdom, authority, church law, papacy, patriarch, infallibility

Autor

Doc. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., Th.D., JC.D., je knězem katolické Arcidiecéze pražské. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a Fakultu kanonického práva na Institutu obojího práva při Papežské Lateránské univerzitě v Římě. Na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě se habilitoval prací Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989. Je soudcem a ochráncem spravedlnosti Metropolitního církevního soudu v Praze, vyučujícím církevního a světského práva na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, vědeckým pracovníkem Ústavu pro právní otázky náboženské svobody na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě a duchovním správcem kostela Nanebevzetí Panny Marie a Karla Velikého v Praze na Karlově.

Associate Professor JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., Th.D., JC.D., is a priest from the Catholic Archdiocese of Prague. He studied at the Faculty of Law of Charles University in Prague and the Faculty of Canon Law of the Institutum Utriusque Iuris of the Pontifical Lateran University in Rome. He received the degree of Associate Professor following a successful defence of his dissertation, Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (Czech Religion Law after 1989), from the Faculty of Law of University in Trnava (Slovakia). He is a judge and a promoter of justice at the Metropolitan Tribunal in Prague, teaches church and secular law at the Faculty of Theology of University of South Bohemia in České Budějovice, and is a scientific co-worker at the Institute for Legal Aspects of Religious Freedom of University in Trnava and serves as a spiritual administrator of the St. Mary of the Assumption and Charlemagne Church in Prague-Karlov.

Univ.-Doz. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., Th.D., JC.D., wirkt als Priester in Prager Erzdiözese. Er absolvierte Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag und die Fakultät des kanonischen Rechts des Iuris-Utriusque-Instituts der Päpstlichen Lateranuniversität in Rom. Er habilitierte sich an der Juristischen Fakultät der Universität in Trnava (Slowakei) mit der Arbeit Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (in der deutschen Sprache) als Universitätsdozent. Er ist Richter und Kirchenanwalt des kirchlichen Metropolitangerichts in Prag und lehrt Kirchenrecht und weltliches Recht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis. Er wirkt auch als wissenschaftlicher Mitarbeiter des Instituts für rechtliche Fragen der Religionsfreiheit an der Juristischen Fakultät der Universität in Trnava. Er ist auch als Seelsorger der Kirche St. Mariä Himmelfahrt und Kaiser Karl der Große in Prag-Karlov tätig.

Professore JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., Th.D., JC.D., sacerdote cattolico della Arcidiocesi di Praga, laureato in diritto alla Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina

a Praga ed alla Facoltà di Diritto Canonico dell'Istituto Utriusque Iuris presso la Università Pontificia Lateranense a Roma. Si è abilitato alla Facoltà di Giurisprudenza della Università di Trnava (Slovacchia) con la tesi Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (Diritto Ecclesiastico Ceco dopo il 1989). È giudice e promotore di giustizia del Tribunale metropolitano a Praga, insegnante del diritto canonico e secolare alla Facoltà di Teologia della Università di Boemia Meridionale a České Budějovice, scienziato dell'Istituto degli aspetti giuridici della libertà religiosa presso la Facoltà di Giurisprudenza della Università di Trnava ed rettore della chiesa di Santa Maria Assunta e di San Carlo Magno a Praga-Karlov.

---

doc. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., Th.D., JC.D.
Krymská 23
101 00 Praha 10

e-mail: standa.pribyl@volny.cz